

“MEDIASAVODXONLIK VA AXBOROT MADANIYATI” FANI O‘QUV MASHG‘ULOTLARINI LOYIHALAB O‘QITISH METODIKASI

A.Urazimbetov – *pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori*
Innovatsion texnologiyalar universiteti

Tayanch so‘zlar: talaba, o‘qituvchi, loyiha, mediasavodxonlik, axborot madaniyati, ta’lim, faoliyat, mashg‘ulot.

Ключевые слова: студент, преподаватель, проект, медиаграмотность, информационная культура, образование, деятельность, обучение.

Key words: student, teacher, project, media literacy, information culture, education, activity, training.

Kirish. YuNESKO tomonidan 2030 yilgacha belgilangan xalqaro ta’lim konsepsiyasida “sifatli ta’lim, ijodiy tafakkurini va bilimni rag‘batlantirish, savodxonlik hamda hisob malakalari asoslarini, shuningdek, tahlil qilish, muammolarni hal qilish, fikrlash hamda boshqa shaxslararo va ijtimoiy munosabat ko‘nikmalarini yuqori darajada egalash”[8]ga alohida e’tibor berilmoqda. Xalqaro miqyosda mediasavodxonlik va axborot madaniyati ta’limining sifatini oshirish, ijodiy fikrlash, tanqidiy tafakkur, o‘zini o‘zi baholash, talabalarning o‘quv-tarbiya va ijodiy faoliyatlarini loyihalashtirish katta ahamiyat kasb etmoqda.

Mamlakatimizda fan, ta’lim-tarbiya va ishlab chiqarish integratsiyasini ta’minlash, oliy ta’lim tizimini rivojlantirish, moddiy-texnik bazasini mustahkamlash, ta’lim shakllari va mazmunini takomillashtirish borasida olib borilayotgan islohatlar o‘quv jarayoniga interfaol texnologiyalarni samarali joriy etish imkoniyatlarini har tomonlama kengaytirmoqda.

Ta’lim jarayonida samarali faoliyat olib borish uchun zarur bo‘lgan ilmiy-metodik ta’minotni yaratishda media-texnologiyalar innovatsion axborot manba bo‘la oladi. Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanib ta’lim sifatini oshirish va ko‘zlangan maqsadga erishishda media, ya’ni Internet, televidenie, radio, kino, video va boshqa aloqa vositalaridan foydalanish samarali ekanligi o‘z isbotini topmoqda. Mediasavodxonlik va axborot madaniyatining ta’limda paydo bo‘lishi uzluksiz ta’lim jarayonini vizual materiallar bilan boyitish, mashg‘ulotlarning sifatli o‘tilish va talabalarning o‘zlashtirish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi [5].

Adabiyotlar tahlili. O‘quv mashg‘ulotlarini loyihalab o‘qitishga asoslangan ta’lim texnologiyalari mazmuni, mohiyati, maqsadi va vazifalarini ochib berish, ularni ta’lim jarayoniga tatbiq etishda V.S.Bezrukova, E.S.Zair-Bek, V.V.Kraevskiy, B.B.Ma’murov, M.N.Skatkin, va boshqalarning tadqiqotlarida aks etgan.

Loyihaviy ta’lim pedagogika fanida qariyb 300 yildan ortiq davr mobaynida qo‘llanib kelmoqda. Nemis pedagogi M.Knollning tadqiqotiga ko‘ra, “loyiha” tushunchasining paydo bo‘lishi XVI asrga taalluqli bo‘lib, italialik me’morlarning me’morlikni fan deb e’lon qilib, uni o‘quv fanlari darajasiga chiqargan holda o‘z faoliyatlarini kasbga aylantirishga urinishlari bilan bog‘liq [9].

“Loyiha” atamasi ijtimoiy fanlar sohasiga texnika sohasidan o‘tgan bo‘lib, “loyiha (lotincha – “projectus”) aniq qoidalarga muvofiq u yoki bu soha holatini qayta qurishning asosiy g‘oyasi”ni anglatadi.

Ta’lim ma’nosidagi loyihalashtirish o‘qituvchi tomonidan talabaning ma’lumotni mustaqil izlash, uni hal etish bo‘yicha faoliyatni rejalashtirish va tashkillashtirishdan to ommaviy baholashgacha bo‘lgan mustaqil harakat qilishini ta’minlovchi maxsus uslubiy tashkil etilgan maqsadli faoliyatidir.

XX asrning keying 30 yili davomida mashhur

didaktshunoslar M.N.Skatkin, V.V.Kraevskiy rahbarligida ma’lumot mazmuniga pedagogik ishlov berish va didaktik loyihalarni tayyorlash nazariyasi hamda amaliyotida yangi yo‘nalish asoslangan edi [7]. Unda ijtimoiy tajriba mohiyati tahlilga tortilib didaktik loyihalarni yaratish g‘oyasi ishlab chiqildi.

Loyihalash E.S.Zair-Bekning fikricha, bor narsani nimaga aylantirish zarurligi yuzasidan g‘oyalar va harakat dasturini ishlab chiqarishdan iborat. Ishlab chiqilgan g‘oyalar va harakat dasturi loyihalash mahsuli sifatida ro‘y beradi [3].

V.S.Bezrukovaning fikricha: “Loyihaviy faoliyat – bu birinchi navbatda pedagoglar va ta’lim oluvchilarning bo‘ljak faoliyatning asosiy qismlarini ishlab chiqishdan iborat jarayondir” [2].

B.B.Ma’murov tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda darsning muvaffaqiyati nafaqat o‘qituvchining unga astoydil tayyorlanishi, balki ta’lim oluvchilarning darsga tayyorgarliklari hamda dars loyihasini muvaffaqiyatli tuzilganligiga bog‘liq ekanligi ko‘rsatib o‘tilgan [4].

Ko‘plab adabiyotlar tahlili natijasida, oliy ta’lim muassasalarida “Mediasavodxonlik va axborot madaniyati” fani o‘quv mashg‘ulotlari loyihalarini tuzish bo‘yicha ilmiy asoslangan andoza va ko‘rsatmalar yetarli emasligi; manbalarda o‘quv jarayonini loyihalash shakli, o‘quv mashg‘ulotlari loyihalarini tuzish va joriy etish masalalari o‘z yechimini topmaganligi haqida xulosaga kelindi.

Tahlil va natijalar. Ta’limni texnologiyalashtirish – bu o‘qitish jarayoniga texnologik yondashuv asosida ta’lim maqsadlariga erishishning eng maqbul yo‘llari va samarali vositalarini tadqiq qiluvchi va qonuniyatlarni ochib beruvchi pedagogik yo‘nalishdir. Ta’limga texnologik yondashish – bu ta’lim mazmunini atroflicha o‘rganish yo‘li bilan o‘quv-tarbiya ishlarining umumiy, xususiy maqsadlarini tahlil qilish, o‘qituvchi va talaba maqsadlarining birlashgan nuqtalarida (o‘qitish va o‘qish maqsadlari) didaktik tamoyillarni belgilash, shuningdek, ta’lim jarayonini loyihalash va amalga oshirish yo‘llari orqali ko‘zlangan natijaga erishishdir [6].

Oliy ta’lim muassasalarida talabalar kasbiy kompetentligini rivojlantirish yo‘nalishlarida tashkil etiladigan innovatsion jarayonlarni samarali boshqarish, mazkur jarayonga talabalarning qiziqishlarini rivojlantirish hamda ko‘zlangan natijalarga erishishda innovatsion jarayonlarni oldindan loyihalashtirish va bunda innovatsiyalarning o‘ziga xos xususiyatlarini inobatga olish zarur. Yuqoridagi fikrlarga asoslanib “Mediasavodxonlik va axborot madaniyati” fanidan mashg‘ulotni loyihalashda quyidagilarga e’tibor qaratish zarur:

1. Vaqtini to‘g‘ri taqsimlash – “Mediasavodxonlik va axborot madaniyati” fanidan talabalar diqqatini jalb qiluvchi uslubiy faoliyatni aniqlash. Tarqatma materiallar, taqdimotlar, muammoli topshiriq va savollar, jadvallar, grafiklar, rasmlar va hokazolar.

2. Aniq pedagogik maqsadni belgilash – talabalar bugun “Mediasavodxonlik va axborot madaniyati” fani bo’yicha nimani o’rganadi va natijada qanday ilmiy-uslubiy ishni bajara oladi. Ular o’qituvchilarga bugungi o’rganganlari asosida ma’lum bir faoliyat turini bajarib ko’rsata olishlari lozim.

3. Kirish – o’qituvchi “Mediasavodxonlik va axborot madaniyati” fanidan talabalar o’rganishi lozim bo’lgan nazariy materialni belgilaydi, konsepsiyani ishlab chiqadi va amaliy ko’nikma hamda malakalarni qanday qulay egallash yo’llarini ko’rsatadi, mavzu mazmunini qisqacha tavsiflaydi.

4. Modellashirish – o’qituvchi talabalar egallashi lozim bo’lgan amaliy ko’nikmani grafik, jadval, rasm shaklda ko’rsatadi yoki taqdimot orqali namoyish qiladi.

5. Amaliy boshqaruv – o’qituvchi talabalar o’quv-bilish faoliyatini boshqaradi. Ularning malaka egallashlari uchun qadamma-qadam rahbarlik qiladi. Talabalarni eshitis, ko’rish, tafakkur, intellektual fikrlash sezgilarini ishga soladi va mustaqil faoliyatga kirishishlari uchun imkoniyat yaratadi.

6. Tushunchalarni tekshirish – o’qituvchi turli muammoli savollar yordamida talabalarining qanchalik tushunganlarini mashg’ulot davomida tekshirib, olg’a borish mumkinmi yoki yo’qligini aniqlaydi. Agar olg’a borish mumkin bo’lmasa orqaga qaytib takroran bajariladigan ishlarni belgilaydi.

7. Mustaqil ta’lim – o’qituvchi talabalarni o’zlarini har tomonlama tekshirib ko’rishlari uchun imkoniyat yaratadi.

Talabalar mustaqil o’zlari o’rganganlarini amaliyotda tekshirib ko’radilar.

8. Mashg’ulotni yakunlash – mashg’ulotni xulosalash oldidan talabalar o’zlari bajargan ishlarini, o’rganganlarini o’qituvchiga so’zlab berish, taqdimotlarni namoyish qilish orqali ko’rsatadilar.

O’quv loyihasi – o’qituvchi tomonidan talabaning muammo yechimini mustaqil izlashi, uni hal etish bo’yicha faoliyatini rejalashtirishi va tashkil etishidan to uni hal etish yo’lini taqdim etishigacha mustaqil harakat qilishini ta’minlovchi maxsus tashkil etilgan maqsadli o’quv faoliyatidir [1].

Loyihalash ta’lim jarayonini interfaol texnologiyalar asosida tashkil qilish va rivojlantirishning eng zamonaviy usullaridan hisoblanadi.

Xulosa. Innovatsion ta’lim jarayonlarga oid dinamik illyustratsiyali o’quv materiallarini loyihalash, kompyuter texnologiyalari va dasturlaridan foydalanish, laboratoriya mashg’ulotlarida multimediali elektron vositalarni qo’llashga optimal yondashuvlar bilan bog’liq ilmiy ishlanmalar ko’lamini oshirish zarurati ko’zga tashlanmoqda. Xulosa qilib aytganda, loyiha metodidan samarali foydalanish natijasida mavzuga tegishli turli manbalarga doir axborotlar tahlil qilinadi, mavhum va nomutanosib ma’lumotlar tadqiq etilib, ta’limning sifati va rivojlantiruvchi xususiyatini oshirishga olib keladi. Loyiha ishlarini bajarish talabalarda sub’ektiv yangiliklar qilish ko’nikmalarini shakllantiradi, bu kelajakda ob’ektiv kashfiyotlar uchun poydevor bo’lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar

1. Avlaev O.U. va boshqalar. Ta’lim metodlari. O’quv-uslubiy qo’llanma. –Toshkent: «Navro’z», 2017. 208- b.
2. Безрукова В.С. Педагогика. Проективная педагогика. Учебное пособие. –Екатеринбург: «Деловая книга», 2006. –С. 344.
3. Заир-Бек Е.С. Теоретические основы обучения педагогическому проектированию: дисс...док.пед.наук. – СПб.: 1995. –С. 40.
4. Ma’murov B.B. Bo’lajak o’qituvchilarda akmeologik yondashuv asosida ta’lim jarayonini loyihalash ko’nikmalarini rivojlantirish tizimi: ped. fan. dok. ... diss. avtoref. –Toshkent: 2018. 17-b.
5. Xamroeva F.A. Oliy ta’lim muassasalarida tabiiy geografik fanlarni o’qitish metodikasini mediatexnologiyalar asosida takomillashtirish. 13.00.02. Ped.fan.bo’y.fals.dokt (PhD) diss.avtoreferati. –Toshkent: 2020. 10-b.
6. Xurramov A.J. «Matematika o’qitish metodikasi» fani o’quv mashg’ulotlarini loyihalab o’qitish metodikasini takomillashtirish. Ped.fan.bo’y.fals.dokt (PhD) diss.avtoreferati. –Chirchiq: 2019. 13-b.
7. Шалыгина И.В., Шабалин Ю.Е. Гуманитарный потенциал теории содержания общего среднего образования И.Я.Лернера, М.Н.Скаткина и В.В.Краевского. // Отечественная и зарубежная педагогика. 2017. Т.1. №3(39). -С. 55-64.
8. Incheon Declaration / Education 2030: Towards inclusive and equitable quality education and lifelong learning for all (Word Education Forum, 19-22 may 2015, Incheon, Republic of Korea).
9. Knoll M. 300 Jahre lernen am Projekt. Zur Revision unseres Geschichtsbildes. // Padagogik. 1993. - Heft 7-8. -S.58 - 63. Библиотека авторефератов и диссертаций по педагогике <http://nauka-pedagogika.com/pedagogika-13-00-08/dissertaciya-professionalno-pedagogicheskaya-podgotovka-studentov-v-protsesse-proektnogo-obucheniya#ixzz74FgYfwUY>

REZYUME. Maqolada «Mediasavodxonlik va axborot madaniyati» fani o’quv mashg’ulotlarini loyihalab o’qitish metodikasi haqida fikrlar bildirilgan. Shuningdek, ta’lim ma’nosidagi loyihalashtirish o’qituvchi tomonidan talabaning izlash, uni hal etish bo’yicha faoliyatni rejalashtirish va tashkillashtirishdan to ommaviy baholashgacha bo’lgan mustaqil harakat qilishini ta’minlovchi maxsus tashkil etilgan maqsadli faoliyat ekanligi haqida ma’lumotlar bayon etilgan.

РЕЗЮМЕ. В статье высказаны мнения о методике проектирования и преподавания предмета «Медиаграмотность и информационная культура». Утверждается также, что образовательное проектирование – это специально организованная преподавателем целенаправленная деятельность, обеспечивающая самостоятельность действий студента от планирования и организации деятельности по ее поиску, решению до общественной оценки.

SUMARRY. The article expresses opinions on the methodology of designing and teaching the subject “Media literacy and information culture”. It is also argued that educational design is a purposeful activity specially organized by the teacher, ensuring the independence of the student’s actions from planning and organizing activities for its search, solution, to public assessment.